

Pärimusmuusika mõiste ja kontseptsiooni kujunemine Eestis

Taive Särg, Ants Johanson

Teesid: Artiklis jälgitakse mõiste *rahvamuusika* kõrvale uue, lähedase sisuga termini *pärimusmuusika* kujunemist, taustaks eesti sekundaarse rahvamuusika areng ja mitmesuguse etnilise muusika esiletõus maailmas koos erinevate nimetustega. Allikatena kasutame trükitud ja virtuaalseid tekste ning inimeste, sealhulgas artikli autorite endi mälestusi.

Olemasolevate andmete kohaselt tuli *pärimusmuusika* käibele praeguse Viljandi Kultuuriakadeemia üliõpilaste seas 1990. aastatel ning oli esmakordselt ametlikult kasutusel Viljandi pärimusmuusika festivali nimetuses 1994. aastal, sooviga esile tuua mitmeti muutunud suhtumist muusikafolkloori tänapäevasesse esitusse.

Märksõnad: holalaul, pärimus, pärimuslaul, pärimusmuusika, rahvamuusika, Viljandi pärimusmuusika festival

Sissejuhatus. Mõisted

Folkloori muutumine ja segunemine muude kultuuriliikidega on aja jooksul põhjustanud uuendusi ja hargnemisi ka rahvamuusikaga seotud mõistetes. Angloameerika rahvamuusika taastulek 1950.–60. aastatel mõjutas tugevasti nii populaarmuusikat kui paljude maade rahvamuusikat, mõiste *folk music* laienemine erinevate stiilide ja tegevuste tähistamiseks viis hiljem selle osalisele asendumisele mõistega *traditional music*, millele lisandusid ka *world music*, *ethnic music*, *(American) roots music* jm. Siinses artiklis jälgitakse, kuidas nimetatud protsesside ühe tulemusena Eestis tekkis *pärimusmuusika* – eelkõige kui uus suhtumine, kontseptsioon ja mõiste ning osalt ka uus stiil. Allikatena kasutame pärimusmuusikaga seotud inimeste, sealhulgas artikli autorite mälestusi, ning trükitud ja virtuaalseid materjale muusikaterminite kasutuse kohta.

Siinses artiklis eristatakse kolme suuremat muusikaliiki nende olemis- ja levimisviisi põhjal.

*Pärimusmuusika*¹ on suulises-kuuldelises traditsioonis kujunenud etniliste tunnustega muusika, samuti selle edasiarendused ning pärimuslikke stiile kasutav autorilooming nii primaarses kui sekundaarses funktsioonis.²

Kunstmuusika all mõeldakse Lääne-Euroopa rahvamuusika ja kirikumuusika põhjal kirjalikus professionaalses traditsioonis kujunenud, kõrgeid kunstilisi eesmärke taotlevat muusikat.

Mõistega *populaarmuusika* tähistatakse eelkõige mitmete Ameerika, aga ka Lääne-Euroopa rahvarühmade muusikastiilide segunemise põhjal kujunenud, üldise leviku ja müügieuduga arvestavat, tänapäeva tehnoloogiliste võimaluste (helisalvestus, võimendus) arengust mõjutatud muusikat.

Missugust nimetust ebaselgete juhtumite korral kasutatakse, sõltub sageli inimeste muusikalisest identiteedist jm asjaoludest; samuti on loodud termineid segastiilide jaoks, nt *fusion*.

Eellugu. Rahvamuusika ja sellele lähedasi mõisteid

Rahvamuusika

Mõiste *rahvamuusika* (*folk music*, *Volksmusik*) tuli Euroopas käbele 19. sajandi lõpul katusterminina muusikalise folkloori kohta, ühendades varem eraldi seisnud mõisted *rahvalaul* ja *rahvapillimuusika* (viimase kohta öeldi mõnikord ka *rahvamuusika*, eesti keeles *mängutükid*). Oma sisu ja ideoloogilise tagapõhja sai *rahvamuusika* tollasest folkloori ja eelkõige muidugi rahvalaulu kontseptsioonist. Rahvamuusika tähendas mineviku suulises anonüümses traditsioonis väljakujunenud talupojamuusikat, millest tõsteti esile teatud püsivaid stiilitunnuseid, nagu see on omane vooluloolisele käsitlusele muusikaloos, ning eetilisi, esteetilisi ja etnilisi väärtusi vastavalt tollasele folkloorikäsitlusele. Sõltuvalt mõiste määratleja vaatenurgast pandi rahvamuusika piiritlemisel rohkem rõhku kas selle stiilile, pärimusrühmale või vanusele. (Särg 2002) Umbes samal kujul ilmus see mõiste käbele Eestis 20. sajandi alguses, varasem eestikeelne mainimine on praegu leitud aastast 1904 (Reiman 1904; Särg 2005, 2011).

Et eelmainitud kombel piiritletud mõiste *rahvamuusika* ei hõlma kõikvõimalikke folkloorseid muusikanähtusi, ilmnes juba 19. sajandi lõpul. Isegi tollane eesti talupoeglik rahvamuusika ei moodustanud kompaktselt muusikavoolu, vaid koosnes mitmesugustest eri nähtusest, näiteks mahtusid sinna itkud ja viiulil mängitud tantsulood. Lisaks sellele tekkis vajadus kuidagi nimetada kaasaja muutuvat muusikafolkloori, rahvamuusika stiilis uusloomingut, samuti vana rahvamuusika kohandatud, lavale seatud või uuematest muusikastiilidest tugevasti mõjutatud versioone.

***Volkstümliches Lied* / Rahvalik laul**

Mõiste *rahvalik laul*, mille põhjal kujunes analoogiline *rahvalik muusika*, tuli Eestis käibele saksakeelse kultuuri eeskujul. 19. sajandil kasutas Karl August Hermann koorilaulude kogu saksakeelses eessõnas vanemate rahvalaulude eristamiseks moodsamatest, heliloojate loodud rahvalauludest mõisteid *wirkliche Volksliedern* ('tõelised rahvalaulud') ning *volkstümlich gewordene Kompositionen* ('~[heliloojate] looming, mis on rahva seas levinud') (Hermann 1893: III). Leenart Neumann (1913: 192–193) nimetas neid kaht laulude liiki *võltsimata rahvalaul* ja *rahvalik laul*. Viimane hakkas tähistama rahva seas spontaanselt levivaid laule, mis mitmel põhjusel "õige rahvamuusika" nimetust ei pälvinud – need olid suhteliselt uued palad, mõnikord trükis ilmunud, sageli teada ka autor. Mõiste *rahvalik* hakkas seostuma ka teatud muusikastiiliga, tähistades kergesti meeldejäävat, enamasti rõõmsaid tantsurütmi n-ö kolme duuri lugusid, mida arvati lihtrahvale meeldivat. Selle muusikastiili eeskujuks Eestis oli euroopaliku rahvamuusika mõjul tekkinud riimiliste salmilaulude ja uuemate rahvatantsude helikeel, mida iseloomustas selgejooneline, funktsionaal-harmonia elementaarseid reegleid järgiv meloodia ja kindel meetrum (vt ka Jussufi 2010).

Rahvamuusika töötlused ja seaded

20. sajandi jooksul hakati kõnelema rahvamuusika seadetest ja töötlustest, tähistamaks selles kunstikavatsuslikult tehtud muutmisi. Alates eesti rahvusliku kõrgkultuuri kujunemise algusest 19. sajandi lõpupoolel kuni 1960.–70. aastateni püsis ettekujutus rahvamuusikast kui kõrgkultuuri madalamast eelastmest. Pidades talupojajäähiskonna muistset kunsti küll väärtuslikuks, kuid veidi aegunuks, koguti selle jäädvustusi, et anda eesti heliloojatele inspiratsiooni kultuuri uuendamiseks, s.t rahvuslike kunstmuusikateoste loomiseks. (Vt ka Lippus 2002.)

Sekundaarne, taaselustatud folklooritraditsioon (Honko 1998) hakkas Eestis esmalt kujunema rahvatantsus 1920.–30. aastatel. Seoses tantsude kohandamisega lavale mõeldi ka enam ja vähem muudetud folkloori eristamisele. Küsimuse üle arutletakse 1938. aasta rahvatantsude väljaandes, öeldes originaalilähedase esituse kohta *traditsionaalne* ja *ehtne*, nt: "Üldse peaks ka stiliseerimisel teadlikku vahet tegema ehtsa rahvatantsu ja järeloomingu vahel, kuna meil need piirid väga tihti segatakse" (Põldmäe & Tampere 1938: 53, vt ka 2). Anna Raudkats nimetas rahvapäraste elementide põhjal loomist *soveldamine* (< sm k *soveltaa*). Tema *soveldatud* tants "Tuljak" on olnud üks esimesi ning tänini kõige kuulsamaid eesti lavarahvatantse. Autor pidas oma panust

sellesse väga oluliseks ning pahanes 1934. aastal, kui “Tuljak” avaldati ilma tema loata ja nimeta *rahvatantsu* nimetuse all (MR 1986: 3, 5).

Nõukogude ideoloogia kohaselt pidi folkloor, nii nagu kõik muugi, näitama lihtrahva elu paranemist sotsialismi ajal. Seetõttu püüti ka vana rahvamuusikat uuesitustel kaasaja vahenditega “täiustada”, lisades “progressi” kajastavaid elemente nii esituse konteksti kui ka muusikahelidesse ja esitusse (vt ka Šmidchens 1996: 114–116). Sellest ajastust pärineb tänapäeval kurioossena tunduv folkloorielementide – rahvarõivaste, rahvapillide ja rahvatantsuseade – kasutamine nõukogude muusikas, nt “Kolhoosilaulu”³ esitusel solistide, orkestri ja kooriga filmis “Valgus koordis” (1951, <http://www.youtube.com/watch?v=mqTiOK213cw>).

20. sajandi keskpaiku tavatseti esitada igasugust muusikat, ka rahvamuusikat kontserdilaval või -väljakul. Kontserdilava oli kodunenud Eestis kui osa euroopalikust ja nõukogulikust kultuurist koos vastava esteetikaga. Talupoegliku rahvamuusika “täiustamiseks” lisati selle väljendusvahendite seast puuduvaid, antud muusika loomusele võib-olla mõnevõrra vastupidiseidki vahendeid, mis osaliselt on hõlmatavad kategooriaga ‘professionaalsus, rafineeritus’: täpsus, korrastatus, kooskõla(status), viimistletus, puhtus, välise külje korrektsus, koolitatud lauluhääl ja keha liikumine.⁴ Lisaks tõhustasid rahvakultuuri esitust vaatamängulisus, suured koosseisud, häälestuse ja tämbri poolest kohandatud rahvapillid, eelnevalt noodistatud seaded ja töötlused, mis ei jätnud midagi improvisatsiooni või juhuse hooleks. Eriti pääsesid nimetatud omadused esile suurüritustel, nagu näiteks rahvatantsupidu.

Foto 1. Vabariiklik Orkestrijuhtide Rahvamuusikaorkester, Dirigent Uno Veenre.
Foto V. Vahi 1976. EFA 0-114309.

Väga populaarseks said ka mõningad ajastu meelelaadiga sobivad vanemad seaded, näiteks rõõmsameelne ja hoogne “Tuljak”. Ajakirja veebiversioonis saab kuulata “Tuljaku” esitust, viis M. Härma, sõnad F. Karlson. Esitab Eesti Raadio segakoor (ERPA 1972: VII), näide 1, vt <http://www.folklore.ee/tagused/nr49/musalisa>.

Rahvamuusika kohendamine kujunes kontsertesituste puhul nii tavaliseks, et seda enam ei mainitudki ning ka (ainult) seadete ja töötluste esitajaid nimetati rahvamuusikuteks. Nõnda tegutsesid 1950.–70. aastatel rahvatantsurühmad, rahvamuusikakapellid, -ansamblid ja -orkestrid, kes enamasti esitasid kirjapandud seadeid ja töötlusi. Ajakirja veebiversioonis saab kuulata slovaki rahvaviisi “Tantsi, tantsi”, sõnad J. Semper. Esitab Eesti Raadio vokaalansambel (Eesti 50ndad 2004: 14), näide 2, vt <http://www.folklore.ee/tagused/nr49/musalisa>.

Rahvamuusika seadetes kasutati osalt professionaalse kunstmuusika ja osalt populaarmuusika võtteid ja vahendeid, kuid seadete kvaliteedi ja esitajate oskuste poolelt ei olnud tulemus pahatihti professionaalne. Tegelikku professionaalse muusika kõrval tundus mõneti sarnaseid väljendusvahendeid veidi saamatumalt kasutatav “teine muusika” ilmselgelt madalam, seega jäi rahvamuusika mitte-tõsiselt-võetavaks kultuuriks ning liigitus taidluse ehk kunstilise isetegevuse hulka. Sellega pandi kaudselt paika ka muusika kunstiline tase – eelkõige tegijate endi rõõmuks.⁵

Sageli oli niisugune rahvamuusika ka *rahvalikus stiilis*. Ajakirja veebiversioonis saab kuulata Tõrva kapelli esituses “Neidude valssi”, salvestanud A. Strutzkin ja I. Rüütel (1977), ERA, ER 35 (5), näide 3, vt <http://www.folklore.ee/tagused/nr49/musalisa>.

Rahvamuusika uus tulemine

1960.–70. aastatel toimus mitmel pool maailmas rahvamuusika tõusulaine, mida ajendas angloameerika folkmuusika taastulemine (*folk music revival*) ja vastava populaarmuusika haru kujunemine, aga ka erinevate rahvaste etnilise muusika esiletõus.⁶ Eestis ilmnes uus rahvamuusikahuvi kahe põhisuunana: 1) inglise-ameerika muusika levimine ja mõnevõrra selle eeskuju järgiva eesti folkmuusika tekkimine; 2) eesti etniliste muusikastiilide taasavastamine, mille eesmärgiks oli muuta rahvamuusika esitamine taas loominguliseks tegevuseks ja teha selge vahe professionaalset kunsti (haledalt või paremini) jäljendava taidluse ja folkloori kui omaette väljendusviisi vahele. Kui rahvamuusika mitmetes harudes oli elavnemist ja liikumist, tekkis ka vajadus uusi nähtusi nimetada.

Folkmuusika

Kuigi 20. sajandi keskpaiku paistis Lääne muusikast Eestisse läbi raudse eesriide ainult kahvatu vari, oli folkmuusika oma ühiskonnakriitilise hoiaku tõttu (mida esindasid näiteks Pete Seeger, Joan Baez jt) Nõukogude Liidus suhteliselt soositud vool. Eestis tekkis 1960. aastate lõpul oma *folkmuusika* – muusikaliik, milles põhirõhk oli sisuka tekstiga laulul ja akustiliste pillidega tehtud saatel, keskseks pilliks kitarr (vt nt Sarv 1984a ja 1984b, Erm 1989). Joel Sanga väitel olevat folklaul Eestis tekkinud esialgu kui seltskonnalaul (Sang 1982) ning on tänini püsinud kui üks jõulisemaid kaasaegse omavahelise laulmise liike. Samuti on tõenäoliselt folgi ja roki ajastul ülipopulaarseks saanud kitarr tänapäevalgi Eesti üks laiemalt osatavaid ja kasutatavaid pille, seega konteksti põhjal võiks teda vabalt pidada rahvapilliks. Folkmuusikat iseloomustatigi lühidalt: “mees ja kitarr”.

Koos muusikaga tuli otselaenu inglise keelest kaasa mõiste *folkmuusika*, mille alla mahtusid angloameerika rahvamuusika laenud ja jäljendused, uuem rahvalaul, tookord alles kujunevas eesti folkmuusika stiilis omalooming ja seltskonnalaul kitarriga saatel. Mõistet ei sobinud tollases kontekstis asendada eestikeelne *rahvamuusika*, mille esmane tähendus tollase inimese silmis võis olla talupoegliku tantsumuusika seade rõõmsameelselt taidluskollektiivilt.

Valter Ojakääru määratluses “... kujutab folkmuusika endast niihästi autentset muusikalist folkloori (peamiselt vokaalset ja mitte väga arhailist) kui ka rahvamuusikale lähedast kaasaegset laulu, mida saadetakse rahvalikel pillidel (kitarr, bandžo, suupill)” (Ojakäär 1983: 82).

Folkmuusika kujunemine kutsus ellu ka vastava nimetusega muusikaüritusi, näiteks 1972. aastal algas tagasihoidlikest omaloominguõhtutest iga-aastane Peda Folk ehk üliõpilaste lauluvõistlus (TLU).⁷

Mõisted *folk* ja *folkmuusika* on tänini visalt püsinud ning saanud üheks võimalikuks *pärimusmuusika* sünonüümiks. Sõna *folk* üks tähendusi on teatud muusikastiil, aga ka ‘pärimusmuusika festival’. Selles viimases tähenduses sisaldub see mitmete pärimusmuusika ürituste (Viru folk, Jööri folk, Hiiu folk jm) ametlikus nimetuses ja Viljandi pärimusmuusika festivali kõnekeelses nimetuses. Ligilähedases tähenduses on *folk* tekitanud ka uusi sõnu, nt *folgisuvi*, *folgitamine* (Lauri 2007; Linkov 2011). Astrid Böning: “Mõisteid on hästi palju, on folk, on pärimus-, on rahvamuusika. Nende üle on arutatud väga palju. Minu jaoks on folk ikkagi lühend pärimusmuusikast” (MVK 2008a).

Viljandi festivali pealik Ando Kiviberg aga kinnitab: “Viljandi pole folk, Viljandi on pärimusmuusikafestival.” Eksiarvamus olevat saanud tuule tiibadesse 1994. aastal, kui rahvusvahelisel eesmärgil võeti paralleelselt kasutusele ingliskeelne nimi “Viljandi Folk Music Festival” (MVK 2008b).

Holalaul

1970. aastatel tehti ka katseid luua *rahvamuusika* ja *rahvaliku muusika* kõrvale uusi eestikeelseid mõisteid, millega asendada võõrsõna *folklaul*. Tõnn Sarv loetleb üliõpilaste traditsiooni tähistavate *tudengilaul*, *ühikalaul* kõrval veel nimetusi *holalaul*, *kodulaul*, *runneldus* – viimast kasutati koos *kitarri* ümberistimisega *rundleks*. Oma artikli teise variandi pealkirjas on ta kasutanud sünonüümidenä *folk* ja *holalaul* (Sarv 1984b).

Valter Ojakäärul esineb 1980. aastal mõiste *hola* popmuusika sõnastikus “Muusikasõbra ABC”, mis ilmus mitme aasta jooksul ajakirjas *Kultuur ja Elu*.

hola – *Kagu-Eesti päritoluga mitmetähenduslik murdesõna (naljajutt, leelotus, ilmalik laul, lorilaul jms), mis Ain Kaalepi soovitusel tuli 1973. a-l kasutusele võõrapärase termini folk kõrvale. Tuletised: holalaul, holalaulja, holapidu. Tartu rajoonis Ilmatsalu kultuurimaja ansambel tegutses nime all “Holarid”, teiste seas mängis seal ka Heldur Jõgioja (Ojakäär, 1980: 23).*

Mõistet *holalaul*⁸ kasutati Aare Pilve arvates rahvaliku ilmaliku laulu kohta, eristades seda nii vaimulikest lauludest kui vanadest rahvalauludest. Talle on teada ka üks sellenimeline tekst.

Põlvas pikalt pastoriks olnud Gustav Adolph Oldekop,⁹ Kristian Jaagu kaasaegne, kirjutas 17. ja 18. sajandi vahetuse ümbruses hulga lõunaestikeelseid (ehk nagu võru kirjanduslõulased seda baltisaksa pastorite poolt kasutatud varast keelevarianti nimetavad – keriguuandi / kirikuugandikeelseid) luuletusi ja laulusõnu; talle omistatakse ka üht teksti, mille pealkiri on “Üts holla laul” (Pilt 2009).

Sõna *hola* läks kasutusele eelkõige kujul *holalaul* ‘folklaul’. Peeter Tooma peab holalaulus esmajärguliseks tugevat sotsiaalse sisuga teksti, teisejärguliseks aga kõrgetasemelist süüvinud pillisaadet.

...liigne kaasaminek saatepartii tehniliste finessidega on laulmise mõtte- ja artikulatsioonitäpsusele pärssivalt mõjunud. [...] Folgi kui kriitilise, sõnust lähtuva laululaadi suundumus tundubki olevat liialt leplik, enessevaatav... (Tooma 1985: 13).

Holalaulu kasutusala ongi võib-olla mõnevõrra piiranud asjaolu, et mõiste oma tekstikeskse määratluse tõttu pole olnud laiendatav pillimuusikale. Võrdluses mõistetega *rahvamuusika* ja *pärimusmuusika* võib öelda, et esialgselt üht või mõnd žanri tähistavalt liitsõnalt on mõlema liitsõna esipooled laiienenud muudesse sõnaühenditesse.

Üldisemalt mõiste *holalaul* ei juurdunud, kuid jäi mõnevõrra seotuks Hiiu folgiga, sest 1988. aastal toimus Hiiu folklauluvõistlus pealkirjaga Holalaul,¹⁰ olles kaudselt praeguse, 2005. aastal algatatud Hiiu folgi eelkäijaks (KV).

Ehe, autentne rahvamuusika

1970. aastate algul kuulus sekundaarses funktsioonis esitatud rahvamuusika eelkõige isetegevuse ehk taidluse hulka. Seda esindasid kapellid, rahvamuusikaansamblid ja -orkestrid, kes oma pillimuusikaseadete ja mõnikord ka uue-
mate (rahva)lauludega andsid tooni taidlusülevaastustel.¹¹ Vähem esitati sead-
mata vanemat rahvapillimuusikat ja unarusse jäänud olid vanemad rahvalaulud.

Sellisel taustal algas uue suunana folklooriliikumine – vanema talupoja-
muusika (regilaulude, pillilugude, laulumängude, rahvatantsude jm) loomu-
likkust taotlev, originaalilähedane esitus, kus rõhutati esinemismomendi puu-
dumist ja vaba musitseerimise rõõmu (nt Leigarid, asutatud 1969, Leegajus
1971, Hellero 1972). Etnilise kultuurisuunaga liitus sisemine nõukogudevas-
tane hoiak, varem pealiskaudselt jäljendatud rahvuslikust vormist tõrjuti kõr-
vale “sotsialistlik sisu”, samuti saksapärase rahvusromantismi jäänused, asen-
dades need soome-ugri hõimuromantismiga (vt ka Särg 2010).

Teisalt algas muistse muusika sidumine populaarmuusika – ehk nagu tol-
lal sageli öeldi, levimuusika – stiilidega (nt Collage 1966, Kukerpillid 1972,
Hõim 1979). Eesti regilaule polnud varem levimuusikas oluliselt kasutatud
ning seetõttu tundus see suund huvitav ja pakkus uudseid võimalusi.

Ingrid Rüütel juhtis oma 1970.–80. aastate kirjutistes tähelepanu, et tu-
leks selget vahet teha taidlusel ja folklooril, millest esimene on professionaal-
se kunsti jäljendus ja teine omaette täisväärtuslik kultuurinähtus oma väljen-
dusvahenditega (Rüütel 1977, 1987). Muutmata folkloori eluõigust kaitsesid
oma sõnavõttudes uutlaadi folkloorirühmade juhid Igor Tõnurist (1974, 1976
jm) ja Kristjan Torop (1986).

Uute ideede väljendamiseks vajati ka sobivaid sõnu. 1970.–80. aastail levis
üldisemalt täiend *autentne* või *ehe* (rahvamuusika) (Särg 2010). Ehtsuse taot-
lemine rahvamuusikas lammutas kaasaja esteetilistele ja ideoloogilistele suun-
dadele jalgu jäänud rahvamuusikaharrastuse ning suunas tähelepanu arhiivi-
allikatele ja veel elavale suulisele pärimusele. Muutmata rahvamuusika kõlas
värskest ja samas andis uusi ideid, kuidas seda töödelda kaasaegse esteetika,
eriti muidugi populaarmuusika võtmes. Külaühiskonnast pärit folkloori esita-
mine nõukogudeaegses linnas andis võimaluse sümbolseks samastumiseks
esivanemate kultuuriga ning seeläbi rahvusliku identiteedi hoidmiseks. Vane-
masse rahvamuusikasse ja folkloori suhtuti ka mõnevõrra idealistlikult, seos-

tades seda eestlaste rahvuslike püüdlustega ja minevikku projitseeritavate väärtustega. Vesa Kurkela nimetab kujutlust “ehtsast rahvamuusikast” üheks rahvamuusikaga seotud müütidest, mis olevat muuseas väga püsivad (Kurkela 1989: 340, 269).

Korduvalt kasutati *eheduse* väljendamiseks ka täiendit *etnograafiline*, näiteks Madis Jürgen ja Helju Mikkel ütlevad (*ehe*) *etnograafiline tants* (Jürgen 1985: 27, 28).

Pärimuslaul ja pärimusmuusika

Pärimus, rahvapärimus

Siinse artikli piiresse ei mahu küsimus, kuidas tuli eesti folkloristika diskursuses kasutusele mõiste *pärimus*, kuid olgu mõned lühidad märkused.

Pärimus lihtsõnana esines 1930. aastatel eelkõige Oskar Looritsa kirjutistes (nt õpik “Vanarahva pärimusi” (Loorits 1934), “pärimused sõdadest”, “kodu-koha pärimused” (Loorits 1937: 19, ka 1940: 45), kuid alates 1970. aastatest muutus see mõiste üldisemaks, saades püsivalt definitsioonide osaks, mille järgi rahvaluule on “suuline pärimus” (nt Tedre & Tormis 1975: 5), “kultuuriliselt kokkukuuluva rühma sünkreetiline pärimus” (Jaago 1999: 70). Tiiu Jaago defineerituna on pärimus “...üks vaimse kultuuri vorme, mis sisaldab kollektiivset loomingut, arvamusi ja mõttemaailma ning sellest johtuvat inimese toimimist. Pärimus eeldab järjepidevust” (Jaago 1999: 74).

1930. aastatel käibis sagedase lihtsõnana *rahvapärimus* paralleelselt terminitega *vanavara* ja *rahvaluule* Eesti Rahvaluule Arhiivi töötajate kirjutistes ja kogumistööd käsitleva jätkväljaande pealkirjas *Rahvapärimuste selgitaja*, aga ka hiljem selle nõukogudeaegse vaste *Rahvapärimuste kogu* pealkirjas.

1959. aasta rahvaluuleülevaates on Ülo Tedre kasutanud sünonüümselt sõnu *traditsiooniline* ja *pärimuslik* (*kunstilooming*) ning piiritlenud *rahvaluule* ja *rahvapärimuse* (ehk *rahvatraditsiooni*) suhte. *Rahvaluule* tähendas kitsamalt sõnaloomingut, *rahvapärimus* laiemalt kogu vaimset traditsioonilist loomingut, kuhu mahtusid ka muusika, mängud-tantsud, usund ja kombed (Tedre 1959: 7, 8).¹²

1975. aastal ilmunud raamatus *Eesti rahvapillid ja rahvatantsud* leidub Herbert Tamperel¹³ adjektiivina *rahvapärimuslik*, eristamaks originaalilähedasi esitusi muudest *rahvatantsu* nime all esinevatest nähtustest: “Repertuaar koosneb rahvapärimuslikest tantsudest ja üha suuremal määral uusloomingust, milles on kasutatud rahvatantsu elemente”¹⁴ (Tampere 1975: 34). Ka rahvatantsujuht Helju Mikkel ütleb vähe muudetud tantsu kohta – võib-olla Tam-

pere eeskujul – *rahvapärimuslik* [Hiiu valts] ning kurdab, et ei oska kuidagi nimetada muudetud tantsu, pakkudes võimalust *rahvuslik tants* (Jürgen 1985: 27, 28).

Pärimuslaul, põlislaul

1985. aastal soovitas Valter Ojakäär leksikonis “Muusikasõbra ABC” ingliskeelse laenatud mõiste *traditsionaal* eestikeelseks vasteks *põlislaul*, *põlisviis*, kuid põhisõna tõlkes leidub sünonüümina ka *pärimuslik*. Niisugune termin andis võimaluse hõlmata ühise nimetajaga igasuguseid rahva seas enam või vähem anonüümselt levivaid laule, otseselt vahet tegemata, kas see on rahvalaul või rahvalik laul.

Traditsionaal (ingl traditional – pärimuslik, põline) – rahvalik laul või meloodia, mille autorit ei teata. Mõnel pool kasutatakse nimetust t. ka rahvalaulude kohta. Eesti muusikapraktikasse on termin t. tulnud otsetõlkena inglise keelest; parem oleks eestipärasem ja selgem nimetus “põlislaul”, instrumentaalmuusika puhul “põlisviis”. See osutaks ka asjaolule, et tegemist ei pruugi olla rahvalauluga (-viisiga) (Ojakäär 1985: 21).

Termin *traditsionaal* tarvitati nõukogude ajal mitte just soositud välismaiste, eriti Põhja-Ameerika rahvalaulude ja kantrilaulude, aga ka varjamist vajava autorlusega laulude ja jõululaulude päritolu tähistamiseks. Samuti sobis see teadmata päritolu lauludele.

Praegu teadaolevate andmete kohaselt on tõenäoliselt just Valter Ojakäär võtnud 1986. aastal muusikaväljaannetes kasutusele *traditsionaali* eestipärase vastena mõiste *pärimuslaul*.

Mõiste *pärimuslaul* kasutamist leidsime kolmel korral 1986. aastast. Silvi Vraidi plaadil laulu “Nukrus tuules” viisi päritolu kohale on märgitud *pärimuslaul*. Plaat on salvestatud 1985, saateteksti kirjutanud Valter Ojakäär (Vrait 1986). Teiseks esineb *pärimuslaul* märgituna “Org on nii kaunis” viisi autori kohale laulikus *Laulge kaasa* (nr 81: 54–55) (lisatud on, “ansambli Andrews Sisters repertuaarist”); pala esitajaks on olnud Üllar Jörberg, raamatu toimetajaks Valter Ojakäär (LK 1986). Kolmandaks on selle mõistega tähistatud Üllar Jörbergi plaadil laulu “Töömehe poeg” viisi päritolu (viisi autor on tegelikult R. Owen, sõnad Jaan Kaplinski) (Jörberg 1986: 4). 1987. aastal välja antud heliplaadil “Eesti pop VIII” leidub kaks *pärimuslaulu*, esitajateks ansamblid Suveniir ja Kukerpillid (EP 1987). Ajakirja veebiversioonis saab kuulata laulu “Töömehe poeg” (viis: pärimuslaul [R. Owen]; sõnad: J. Kaplinski) Esitab Üllar Jörberg. 1986, näide 4, vt <http://www.folklore.ee/tagused/nr49/musalisa>.

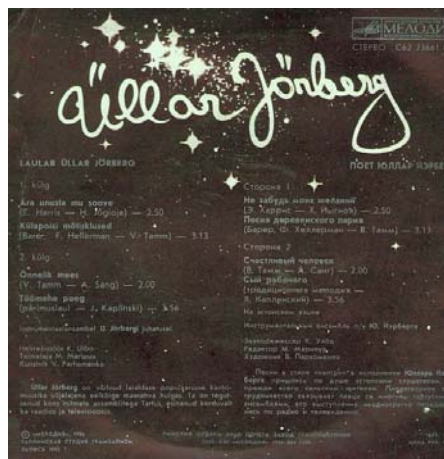
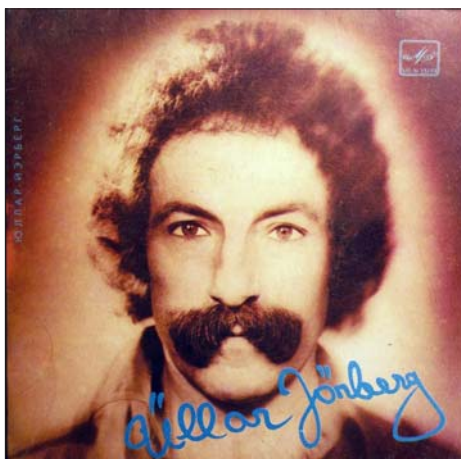

Foto 2. Plaadi “Laulab Üllar Jõrberg” ümbrise esi- ja tagakül. 1986.

Ants Johanson küsis Valter Ojakäärult 2010. aasta jaanuaris, kas tema idee oli võtta kasutusele sõna *pärimuslaul*. Ojakäär ei mäletanud täpselt ja pidas seda täiesti võimalikuks, kuid enda arvates eelistas tookord mõistet *pärimusviis*. Igatahes tundus talle vajalik leida eestikeelne vaste mõistele *traditsionaal*. Mõistet *pärimusviis* me aga tolle aja allikatest pole leidnud, seetõttu jääb võimalus, et Ojakääru mälu pettis.

Foto 3. Plaadi “Silvi Vrait” ümbrise esi- ja tagakül. 1986.

Pärimusmuusika

Tugev mõju kogu eesti muusikaelule on olnud rahvamuusika (praegu pärimusmuusika) eriala õpetamisel alates 1991. aastast Viljandis, praeguses Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemias.

Umbes aastail 1992–1993, enne esimest Viljandi festivali, toimus Ants Johansonil Viljandi Kultuurikolledži rahvamuusikaosakonna ansambliõpetajana toonaste tudengitega (Ando Kiviberg, Marek Rätsep, Margus Pöldsepp, Piret Aus, Ülle Jantson jt) mitmeid arutelusid, kuidas tõlkida näiteks Iirimaal rahvamuusikat tähistavat terminit *traditional music* nii, et see väljendaks esivanemate muusikasse uut moodi suhtumist.

1980.–90. aastail oli sekundaarne rahvamuusika kaasaegse muusika arengust üsna kõrvale jäänud, sest seadete stiil ei käinud aja maitsega kaasas; ehe rahvamuusika aga moodustas omaette pooleldi professionaalse suuna, kust originaaliläheduse taotlemise tõttu oli loomingulisus enam-vähem välistatud.¹⁵

Tollased uue põlvkonna muusikud tundsid, et nii rahvamuusika ise kui selle mõiste on kunstiliselt ja ideoloogiliselt devalveerunud. Ajakirja veebiversioonis saab kuulata laulu “Suveõhtul” (viis: B. Kõrver, sõnad: I. Sikemäe). Esitab Eesti Raadio naisansambel. 1965, näide 5, vt <http://www.folklore.ee/tagused/nr49/musalisa>.

Laulu põhjal loodud rahvuslik tants “Suveõhtul” (autor Salme Valgemäe) sai 1996. aastal Rahvakultuuri Arendus- ja Koolituskeskuse korraldatud uute tantsude konkursil III koha. Laul ise oli üks neljast teosest, mille eest helilooja Boris Kõrverile määrati 1951. aastal Stalini preemia (NSV Liidu riiklik preemia).¹⁶ Niisugune muusika, mis ühendas nõukogude laulu ja rahvaliku stiili elemente,¹⁷ mõjus 20. sajandi lõpul kurioosumina.

Muusikainimese suhet rahvamuusika põhisuundadesse väljendab helirežissöör Mati Braueri iroonilisevõitu kokkuvõtt:

Muidugi on folkloor need laulud ja pillilood, mis mitmete restauratsioonide ja rekonstruktsioonidega on viidud võimalikult lähedale autentsele algkujule. See on professionaalide ala, sellega tegeldakse, see on saanud tunnustust, ja tore on. Folkloor on ka taassündinud külakapellide muusika. Seda teevad taidlejad oma oskuste ja võimaluste piires ning pälvivad sellega teenitult kiitust ja au (Brauer 1983: 24).

Noored muusikud püüdsid välja astuda kohusetundlikult nooti järgiva esineja-interpreedi või vähenõudliku meelelahutaja rollist, mis iseloomustas sekundaarset folkloori, ja sisse elada muusikaga vahetus suhtes oleva (taas)looja rolli. Eeskujuks olid juba eelpool mainitud 1970. aastatel alanud uuendused ning 1990. aastatel elavnenud suhtlemine naabermaade muusikutega.

Foto 4. Marko Matvere (vasakul), Jaan Sööt (paremal). Falun Ethno 1990. Foto: Sofia Joons.

1980. aastail hakkasid maailmas levi- ma moderniseerunud etnilised stiilid, milleks meie naabruses Soomes kujunes “nüüdisrahvamuusika” (sm *nykykansanmusiikki*, Heinonen 2007: 152) – sarnane eesti pärimusmuusikaga, kus mitmesuguseid etnilisi muusikasuundi segatakse omavahel ja populaar- muusika stiilidega. Tugevaks eesku- juks ja ärgituseks eestlastele oli iiri, soome ja rootsi muusikute tegevus ning helisalvestused, üha saginevad kontak- tid nendega ning folkfestivalid Põhja- maades. Sinna hulka mahtusid näiteks iiri muusika viljelemise algus Eestis

1980. aastate keskel, 20 iiri tippmuu- siku käik Eestisse 1988. aasta suvel, Soomes õppiva Anneli Konti kaudu Vil- jandi kultuurikolledžis levivad Sibeliuse akadeemia tudengite ja õppejõudude plaadid, Viljandi tudengite osavõtt noorte Ethno-laagrist mitmel suvel Roots- is Falunis jne.

Uut muusikat ja suhtumist kajastav sõna pidi olema muusikute arvates omakeelne. *Pärimus* sobis selleks suurepäraselt, sest see tundus olevat “soe” ja vana – ka sõnana vanemast keelest päritud ning tähenduselt lähedane ing- liskeelsele mõistele *tradition*, *pärimusmuusika* aga mõistele *traditional music*. Lisaks oli võimalus uue festivali meeldejääva nime üle arutledes mängida sõ- namängu umbes kümmeaastat slängis olnud sõnaga *musa* (‘muusika’). Kui *pärimusmuusika* oli veidi pikk ja kohmakas hääldata osalt ehk topeltsilbi päri/**mus/muus**/ika tõttu, siis lühendis *pärimusa* olid koos nii *pärimus* kui *musa*, lisaks viitas see, et tegemist on eestlasele mõistetava, meelepärase, “pärikarva” muusikaga.

Nii asutati 15. mail 1993 Viljandis Noorte Moosekantide Selts ja toimus Pärimusa, esimene pärimusmuusikale pühendatud päev Viljandi lauluvälja- kul. Osa võttis 200 külastajat. Ürituse ingliskeelne paralleelne nimi oli Viljandi Folk Music Festival ja *pärimusa* asemel hakati seda rahva seas festivali kutsu- ma folgiks; *pärimusa* kui ilmselt liiga konstrueeritud mõiste kadus ka korral-

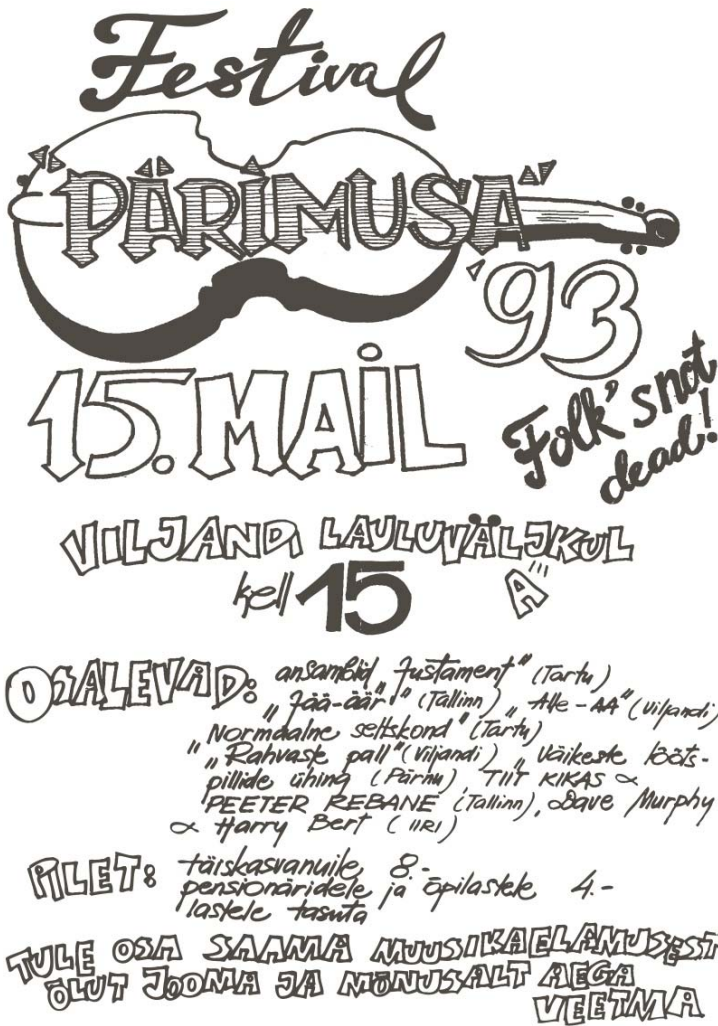

Foto 5. Esimese Viljandi pärimusmuusika festivali "Pärimusa 1993" plakat, autor Ando Kiviberg.

dajate kõnepruugist. 1994. aastal toimus pärimusmuusikapidu uue nime all – Viljandi pärimusmuusika festival.

Inglisekeelses nimetuseks kasutati mõistet *folk*, (aga mitte näiteks *traditional*) seetõttu, et mõtteviisi ja korralduse osas eeskujuks olevad festivalid Põhjamaades kandsid analoogilisi ingliskeelseid nimetusi – Falun Folk Music Festival, Kaustinen Folk Music Festival, Førde Folk Music Festival jt.¹⁸ Kui korraldajad-ideoloogid muuhulgas soovisid ka nime kaudu anda rahvamuusikapidudele "uut hingamist" eesti keeleruumis, siis laiemal areenil ei pidanud

Foto 6. Ansambel Alle-aa, keskel Ando Kiviberg. 1990ndate algus. Erakogu.

nad seda võimalikuks – ja võib-olla ka mitte nii vajalikuks – ning otsustasid ingliskeelses osas jätkata juba väljakujunenud valdavat traditsiooni.

Mõiste *pärimusmuusika* levis ning saigi laiemalt tuntuks seoses Viljandi festivaliga. Silmatorkavalt sarnane on soomekeelne mõiste *perinnesiikki* (ka *perinteinen musiikki*), kuid Eesti pärimusmuusika ja selle mõiste sünni juures olijate arvates ei võetud seda teadlikult eeskujuks. Soome etnomusikoloogide mälestuste põhjal kerkis sõna *perinnesiikki* esile 1970.–80. aastatel, kuid ei leidnud Soomes erilist kõlapinda ning seal on jätkuvalt keskseks mõisteks *kansanmusiikki*.¹⁹

Eestikeelne mõiste *pärimusmuusika* hõlmab praegu enam-vähem selle valdkonna, mida inglise keeles tähistavad mõisted *folk music*, *traditional music*, *world music*, seega eri rahvaste suulises pärimuses välja kujunenud muusika ning selle seaded, töötused ja edasiarendused eelkõige segatuna omavahel ja/või populaarmuusikaga.

Pärimusmuusika kasutusele võtmise põhjustas vajadus rõhutada uue sõna kaudu värsket suhtumist etnilisse muusikasse. Olid tekkinud uued arusaamad vanema külamuusika ehedusest ja väärtusest: muutumatu originaaliläheduse ehk autentsuse kõrval hinnati improvisatsiooni, loomingulisust ja õppimist vahetust kogemusest, ajastu muusikamaitse arvestamist ning kunsti-

list taset. Folklorismi varasemas esitustraditsioonis oluliseks peetud n-ö “välimise autentsuse” nõue asendati “sisemise autentsuse” taotlusega. (Särg 2010)

Viljandi pärimusmuusika festivali peakorraldaja Ando Kiviberg:

No miks me ei tahtnud tarvitada mõistet rahvamuusika? Sellepärast, et rahvamuusika tänapäeva mõistes ei ole enam rahva muusika. See ei kuulu rahvaga kokku. Ta on mingisugune muuseumieksponaat. [---] Rahvamuusika oli tolleks ajaks sellise veidra ja ebatäpse tähenduse omandanud mõiste. Tänu sellele kapellindusele. Sest et need olid autorite seatud lood rahvaviisidele, kus esitatava stiililisele eripärale, rahvaviisile nüansside mõttes, tunnuste mõttes ei pööratud praktiliselt üldse tähelepanu. Oluline oli ainult, et asi harmooniliselt kokku kõlaks, partituurid klapisid ja nii edasi.

[---] Me tahtsime sellest väga selgelt eristuda. [---] Pärimusmuusika on elav rahvamuusika, mis elab oma loomulikku elu, mida antakse edasi inimeselt inimesele. [---] Pärimusmuusika essents on pärimusmuusika propageerimine (Intervjuust Helen Kõmmusele, 6.11.2004, Kõmmus 2005: 106).

Tänapäeva eesti pärimusmuusikas on tugevalt segunenud eesti folkloor, populaarmuusika ja eri rahvaste etnilised stiilid, näiteks mahub siia rohkete leelooridega esindatud järjepidev setu pärimus, pärimusmuusika “klassikalist” ehk originaalilähedast suunda esindav Gjangsta, uuemas, *folk metal* stiilis Nikns Suns, aga ka ukraina rahvamuusika pinnal kasvanud temperamentne Svjata Vatra.

Ajakirja veebiversioonis (<http://www.folklore.ee/tagused/nr49/musalisa>) saab kuulata kolme helinäidet:

näide 6 “Sipelga polka”, esitab ansambel Gjangsta (2010: 9);

näide 7 “Karjalapse õhtulaul” (soome rahvaviis, sõnad tõlkinud T. Vettik), esitab ansambel Nikns Suns (2011: 6);

näide 8 “Zillja Zelenen’ke”, esitab ansambel Svjata Vatra (2010).

Mõiste *pärimusmuusika* tekkis *rahvamuusika* kõrvale, kuid praeguseks on ta selle mitmetes kontekstides kõrvale tõrjunud. Nii on Eesti raamatukogude kataloogis ESTER märksõna *pärimusmuusika* laialdaselt kasutusel, asendades suurel määral nähtusi, mida varem tähistati mõistega *rahvamuusika*, näiteks *Eesti rahvamuusika antoloogia* (ERMA 1986, 2003) märksõnadeks on teiste seas *pärimusmuusika* ja *rahvalaul*, mitte aga *rahvamuusika*. Mõiste *rahvamuusika* esineb kataloogis eelkõige seoses mõningate institutsioonidega, nt Eesti Rahvatantsu ja Rahvamuusika Selts, Vabariiklik Rahvapilliorkester.

Google'i otsingust²⁰ tuleb *pärimusmuusika* välja 4 270 000 ja *rahvamuusika* 311 000 korda.

Pärimusmuusika ja *rahvamuusika* suhte eeskujul on hakanud liitsõna al-
gupool *pärimus-* asendama *rahva-* muudeski kaheosalistes väljendites, näiteks
Google'i otsingu põhjal on tavalised sõnad *pärimuskultuur*, *-tants*, *-laul*, *-pill*
(peamiselt mitmuses *-pillid*).²¹ Liitsõnade ees kasutatakse täiendit *pärimuslik*:
kultuurikeskkond, *rahvakultuur*.

Kokkuvõtteks

Olemasolevate andmete kohaselt tuli *pärimusmuusika* käibele praeguse Vil-
jandi Kultuuriakadeemia üliõpilaste seas 1990. aastatel ning oli esmakordselt
ametlikult kasutusel Viljandi pärimusmuusika festivali nimetuses aastal 1994,
sooviga esile tuua mitmeti muutunud suhtumist muusikafolkloori tänapäeva-
sesse esitusse. *Pärimusmuusika* eelkäijaks oli arvatavasti Valter Ojakääru loo-
dud vaste *pärimuslaul* inglise keelest võetud võõrsõnale *traditsionaal*. *Päri-
muslaul* on 1986. aastal viisi autori kohale märgitud kahel heliplaadil ja lauli-
kus *Laulge kaasa*.

Eesti pärimusmuusika on ajaloolisel muusikafolklooril põhinev elav, avalik-
ult esitamiseks mõeldud ja seltskondlikult viljeldav eestilik muusika, mis
võib põimuda tänapäeva kunstmuusika ja popmuusikaga, samuti teiste rah-
vaste (keldid, soomlased, rootslased jne) muusika rütmstruktuuride ja esitus-
maneeridega. Siia hulka kuulub ka pärimuslikke laulu- ja mängustiile kasu-
tav professionaalne muusika ja autorimuusika.

Kommentaariid

¹ *Rahvamuusikat* on kasutatud tänapäeval osalt *pärimusmuusika* sünonüümina (nt
Rüütel 2010: 361), osalt on tehtud neil kahel vahet, kuigi mõnikord eri alustel.
Autori seisukoha järgi on rahvamuusika kontekstipõhine mõiste, mis tähistab iga-
sugust muusikalist folkloori, sõltumata etniliste tunnuste olemasolust või nähta-
vusest (vt nt Särg 2004, 2010).

² Rahvalaulu esitamise põhjal eristab Ernst Klusen selle primaarset ja sekundaarset
funktsiooni: primaarne toimub grupi liikmete seas nende enda tarbeks, sekundaar-
ne on esinemine kellegi teise jaoks (Klusen 1986: 185, 189). Sarnane mõtteviis
esineb Lauri Honkol (1998) veidi teise rõhuasetusega: folkloori “esimene elu” (pri-
maarne traditsioon) on elav rahvaluule oma loomulikus keskkonnas, “teine elu”
(sekundaarne) on aga taaselustatud.

³ “Kolhoosilaul” on nõukogude laul – populaarmuusika žanr, mida iseloomustab me-
loodilisuus, eelkõige lihtrahva elu kajastav sotsiaalne sisu, optimism, poolehoid nõu-
kogude korrale, sageli ka suur esituskoosseis.

⁴ Lavalise esinemise jaoks liikumise ühtlustamist soovitatakse näiteks juba 1930. aastate rahvatantsude väljaande osas “Rahvatantsu uuestielustamisest ja selle praktilisest teostamisest”:

Keskmisele trupile jätkub, kui tantsijate sammud on enamvähem ühepikkused, rõhud samaaegsed, jalatöstmised ühekõrgused, kehahoiak samalaadne, tantsu üldine väljendusviis mitte silmapaistvalt erinev jne. Muidugi suuremate kogemustega trupi puhul võivad nõuded olla paljugi suuremad (Põldmäe & Tampere 1938: 54).

⁵ *Taidluse eesmärk ei ole kutselise kunstiga võistlemine, vaid tuleneb eelkõige isetegevuse vajalikkusest sellest osavõtjatele enestele (Järve 1980: 41).*

⁶ Folkmuusika tekkis 1930.–50. aastatel Ameerikas esialgu erinevast rahvusest noorte omavahelise laulmisena, kusjuures esitati ka traditsionaalset muusikat ja kasutati uute laulude loomisel selle stiilitunnuseid (Bose 1968).

⁷ *Tudengifolk on saanud mõnevõrra ka muusikastiili tähiseks, mida kirjeldatakse antud juhul veidi ironiliselt: Muusika ikka seesama ülimaloodiline tudengifolk lõõritavate naishäältega, poisikähinatega, akustikitarride ja trendilöökpillidega (Kiis 2007).*

⁸ *hol´a ‘rumal, edev’, hol´ahõ(l)lõma ‘rumalusi tegema, edvistama; vallatlema’, hol´alaul ‘lorilaul’ (Jüvä 2002).*

⁹ Gustav Adolph Oldekop (1755–1838) oli Eesti vaimulik, luuletaja ja ajakirjanik, 1781–1819 Põlva koguduse õpetaja.

¹⁰ Laulufestivali, algul nimega “Keskfond”, hakati Hiiumaal korraldama 1982. aastal iga kahe aasta tagant (Erm 1989: 95). Veel 2007. aastal on Urmas Lauri usinalt kasutanud *hola* mõistet seoses Hiiumaa festivaliga, nt: *holamuusikapidu, holamuusikaline külakost* (Lauri 2007).

¹¹ Taidlusfestivalide ja -ülevaatuste korraldamine oli NSV Liidu tava, mille esimene suursündmus oli 1927. aastal Leningradis (praegu Peterburi) korraldatud taidlejate “olümpiaad” *1-я Музыкальная рабочая олимпиада* (Zaslavskaja 1969–1978). 1950. aastatel hakati korraldama analoogilisi ettevõtmisi festivali nime all *Все-союзный фестиваль художественной самодеятельности* (üleliiduline kunstilise isetegevuse festival), väga kuulsaks sai Leedus korraldatav üleliiduline taidlusfestival “Liepaja merevaik”. Üleliidulistele festivalidele eelnesid voorud Eestis.

¹² Nõukogude teadustraditsiooni järgi hakati Eestis rahvaluulet kohati mõistma kitsamalt ainult sõnaloominguna, “suulise kirjandusena”, nimetades ülejäänud vaimset rahvapärimust “traditsiooniline vaimne pärand” (nt Tedre 1965: 26, 1974: 9) või *rahvaluule* laiemas tähenduses (EF 1980: 14; Kolk & Laugaste 1963: 7); hiljem taastus termini *rahvaluule* laiem, kogu vaimse rahvaloomingu tähendus (Laugaste 1975: 3).

¹³ Tampere mõistekasutusele tähelepanu juhtimise eest täname Sille Kapperit.

¹⁴ Analoogilises kontekstis esinesid 1938. aastal ilmunud rahvatantsude raamatus *ehe* ja *traditsionaalne* (Põldmäe & Tampere 1938: 2, 53) vt ka siinses artiklis lk 117.

¹⁵ Folkloori olemuslikuks osaks on küll taasloomine, kuid esitamiseks sekundaarses traditsioonis omandatakse tavaliselt ainult valmis folklooriteoseid, mitte nende traditsioonilise taasloomise oskust.

¹⁶ Teised kolm olid “Meil kolhoosis”, “Kiik kutsub” ja “Pärast tööd”.

¹⁷ Laulu žanri piiritlesid väljaannete pealkirjad, kus see ilmus: *Kolhoosilaul* (Kõrver 1949, 1951), *Kodumaa laulud* (1952), *Eesti heliloojate rahvalikud laulud* (1954).

¹⁸ *Traditional* oleks mõistetav olnud iiri rahvamuusika kontekstis.

¹⁹ Taive Särje kirjavahetusest Tarja Rautiaise ja Antti Koirasega 2010.

²⁰ Tehtud 22. novembril 2011.

²¹ *pärimuskultuur* (272 000 korda), *-tants / -tantsud* (53 100/8580), *pärimuslaul / -laulu* (2960/581), *-pill / -pillid / -pill(id)e* (3/746/306), 22. novembril 2011.

Kirjandus

Bose, Fritz 1968. Traditional Folk song and “Folklore” Singers. *Journal of the International Folk Music Council* 20, lk 17–21.

Brauer, Mati 1984. Muusika vägi ja viletsus. *Teater. Muusika. Kino* 9, lk 24–28.

Eesti 50ndad 2004. CD 1. [Tallinn]: Hitivabrik.

Eesti heliloojate rahvalikud laulud 1954. Tallinn: NSV Liidu Muusikafondi Eesti Vabariigi Osakond.

EF 1980 = Вийдалепп, Рихард (vastutav toimetaja) & Аннист, Аугуст & Киппар, Пилле. *Эстонский фольклор*. Tallinn: Ээсти Раамат, Академия наук ЭССР, Институт языка и литературы.

EP 1987 = *Eesti pop VIII, Kantri = Эстонские популярные ансамбли. VII, кантри*. [Tallinn]: Таллинская студия грамзаписи.

Erm, Anne 1989. *Polkast rokini 2*. Tallinn: Perioodika.

ERMA 1986 = Rüütel, Ingrid (koost). *Eesti rahvamuusika antoloogia*. Народная музыка Эстонии, составитель И. Рюйтель = The folk music of Estonia/ compiled by I. Rüütel. [Tallinn]: Таллинская студия грамзаписи.

ERMA 2003 = Tampere, Herbert & Tampere, Erna & Kõiva, Otilie (koost). *Eesti rahvamuusika antoloogia*. = Anthology of Estonian traditional music.

ERPA 1972 = Eesti rahvalaulude ja pillilugude antoloogia II. Meloodia: Tallinna Heli-kassetitehas.

Gjangsta 2010. *Sipelga polka*. [Eesti]: Gjangsta.

Heinonen, Yrjö 2007. Runolaulun kaksi elämää. Värttinän *Ukkolumen* ja inkeriläisen runosävelmän *Satoi ukko uutta lunta* etnopoettinen analyysi. *Etnomusikologian vuosikirja* 19. Helsinki: Suomen Etnomusikologinen Seura, lk 151–182.

Hermann, K[arl] A[ugust] 1893. *Völkerlieder für Vierstimmigen Männerchöre: eine Sammlung von 150 geistlichen und weltlichen volkstümlichen Kompositionen und Volksliedern der Italiener, Franzosen, Spanier, Russen, Tschechen, Serben, Letten, Niederländer, Schweden, Norweger, Däner, Engländer, Schotten, Eren, Armenier, Inder, Esten, Finnen, Lappen, Tscheremissen, Magyaren, Türken, Chinesen, Javaner* [---]. Leipzig: Julius Klinkhardt.

Honko, Lauri 1998 [1990]: Folklooriprotsess. *Mäetagused* 6. Hüperajakiri. Tartu, lk 56–84 (<http://www.folklore.ee/tagused/nr6/honko.htm> – 30. november 2011). [Originaal: 1990 Folkloreprosessi. *Sananjalka* 32, 1990, lk 93–119.]

Jaago, Tiiu 1999. Rahvaluule mõiste kujunemine Eestis. *Mäetagused* 9. Hüperajakiri. Tartu, lk 70–91 (<http://www.folklore.ee/tagused/nr9/rhl.htm> – 30. november 2011).

Jussufi, Guldzahon 2010. Rahvalik muusika eesti rahvuskultuuri osana. *Mäetagused* 44. Hüperajakiri. Tartu, lk 65–108 (<http://www.folklore.ee/tagused/nr44/jussufi.pdf> – 30. november 2011).

Järve, Malle 1980. Taidlushuvi. *Kultuur ja Elu* nr 3, lk 41–43.

Jörberg, Üllar 1986. *Laulab Üllar Jörberg*, [esitab ka] instrumentaalansambel Ü. Jörbergi juhatusel. [Москва]: Мелодия; [Tallinn: Tallinna Heliplaadistuudio].

Jürgen, Madis 1985. Tantsujutud Haldjatalus. Helju Mikkeli sünnipäevaks. [Rubriik: Aegade side.] *Kultuur ja Elu* nr 3, lk 26–30.

Jüvä, Sullöv (koost) 2002. *Võro-estli synaraamat = Võro-estli sõnaraamat*. Tartu, Võro: Võro Instituut. <http://www.folklore.ee/Synaraamat/>

Kiis, Margus 2007. 22. november 2007 neljapäev. *LOLL 86 (mkiis)*. *Keskikka jõudva üksildase Margus Kiisi päevik* (<http://mkiis.blogspot.com> – 30. november 2011).

Klusen, Ernst 1986 [1968]. The Group Song as Object. Dow, James R. & Lixfeld, Hannjost (toim ja tlk). *German Volkskunde. A Decade of Theoretical Confrontation, Debate, and Reorientation (1967–1977)*. Bloomington, Indiana: Indiana University Press, lk 184–202.

Kodumaa laulud 1952. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus.

Kolk, Udo & Laugaste, Eduard 1963. *Rahvaluule välipraktika*. Tartu: Tartu Riiklik Ülikool. Eesti kirjanduse ja rahvaluule kateeder.

Kurkela, Vesa 1989. *Musiikkifolklorismi & järjestökulttuuri. Kansanmusiikin ideologinen ja taiteellinen hyödyntäminen suomalaisissa musiikki- ja nuorisojärjestöissä*. Suomen etnomusikoloogisen seuran julkaisuja 3. Jyväskylä: Gummerus.

KV = Hiiu folk. *Käina vald* (vallavalitsuse kodulehekülg, <http://www.kaina.hiiumaa.ee/index.php?id=25> – 30. november 2011).

Kõmmus, Helen 2005. Kaustise rahvamuusikafestival ja Viljandi pärimusmuusikafestival: võrdsed, ent võrreldamatud. Ojamaa, Triinu (koost) & Särg, Taive & Labi, Kanni (toim). *Pärimusmuusikast populaarmuusikani*. Töid etnomusikoloogia alalt 3. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum, lk 99–120.

Kõrver, Boris 1949. *Kolhoosilaule: solistile ja meeskvartetile klaverisaatega*. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus.

Kõrver, Boris 1951. *Kolhoosilaule = Колхозные песни*. Tallinn: NSVL Muusikafondi Eesti Vabariiklik Osakond.

Laugaste, Eduard 1975. *Eesti rahvaluule*. Tallinn: Valgus.

Lauri, Urmas 2007. Folgisuvi võtab tuure üles. *Hiiu folk* (kodulehekülg http://www.hiiufolk.ee/kirjutatakse/artikkel.html?tx_ttnews%5Btt_news%5D=18&tx_ttnews%5BbackPid%5D=30&cHash=eb41862011-10-06 – 30. november 2011)

- Linkov, Georg 2011. Festivali soovitajad. *Hiiu folk* (kodulehekülj <http://www.hiiufolk.ee/> – 30. november 2011).
- Lippus, Urve 2002. Omakultuur ja muusika: muusika rahvuslikkuse idee Eestis I. Lippus, Urve (koost). *Rahvuslikkuse idee ja eesti muusika 20. sajandi algupoolel*. Eesti Muusikaloo Toimetised 6. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, lk 7–77.
- LK 1986 = Ojakäär, Valter (koost). *Laulje kaasa!* 81. Tallinn: Eesti Raamat.
- Loorits, Oskar 1934. *Vanarahva pärimusi*. Keel ja kirjandus. Emakeele õppe-raamatud keskkoolidele ja gümnaasiumidele 2a. Tartu: Loodus.
- Loorits, Oskar 1937. Uue ülesande haarangul. *Rahvapärimate Selgitaja 2*. Tartu: Eesti Rahvaluule Arhiivi väljaanne, lk 17–20.
- Loorits, Oskar 1940. Meie sisetööst ja välisabist. *Rahvapärimate Selgitaja 2* (9). Tartu: Eesti Rahvaluule Arhiivi väljaanne, lk 41–52.
- MR 1986 = *Meie Repertuaar 1986*. Pühendatud Eesti NSV teenelise kunstitegelase Anna Raudkatsi 100. sünniaastapäevale. 3. Tallinn: Eesti Raamat.
- MVK 2008a = Folgile – Hiiu-, Viru- või Viljandimaale? Maavalla Koda. 19.07.10221 (<http://www.maavald.ee/uudised.html?rubriik=88&id=2615&op=lugu> – 1. detsember 2011).
- MVK 2008b = Folk ei ole pärimusmuusika. Maavalla Koda. 19.07.10221 (2008) (<http://www.maavald.ee/prindi.html?id=2615> – 1. detsember 2011).
- Neumann, Leonhard 1913. Vanavara, iseäranis rahvaviiside korjamise tähtsusest. Reiman, Villem] (korraldanud). *Eesti Kultura II*. Tartu: Postimees, lk 191–201.
- Nikns Suns 2011. *Kuri koer*. [Eesti: Nikns Suns].
- Ojakäär, Valter 1980 (toim). Muusikasõbra ABC. *Kultuur ja Elu* nr 10, lk 21–24.
- Ojakäär, Valter 1983. *Popmuusikast*. Tallinn: Eesti Raamat.
- Ojakäär, Valter 1985 (toim). Muusikasõbra ABC. *Kultuur ja Elu* nr 5, lk 21–24.
- Pily, Aare 2009. hola (<http://aare.blogspot.com/2009/07/hola.html> – 1. detsember 2011).
- Põldmäe, Rudolf & Tampere, Herbert 1938. *Valimik eesti rahvatantse*. Eesti Rahvaluule Arhiivi toimetused 8. Tartu: Eesti Rahvaluule Arhiiv.
- [Reiman, Villem] 1904. Eesti muusikasõpradele. *Postimees* 24.03, nr 69, lk 2.
- Rüütel, Ingrid 1977. Mõtteid folkloorist ja taidlusest. *Kultuur ja Elu* 7, lk 35–40.
- Rüütel, Ingrid 1987. Folkloor ja tänapäeva kultuur. *Kultuur ja Elu*, nr 5, lk 11–15; nr 6, lk 18–22.
- Rüütel, Ingrid 2010 [2004]. Pärimusmuusika tänapäeva ühiskonnas. *Muutudes endaks jääda. Valik meenutusi, artikleid, uurimusi*, lk 358–380.
- Sang, Joel 1982. Tõnu Tepandi – läbi valu ja vaeva. *Teater. Muusika. Kino* 5, lk 70–71.
- Sarv, Tõnn 1984a. Ise lauldud – hästi lauldud. *Teater. Muusika. Kino*, nr 9, lk 12–21.

Sarv, Tõnn 1984b. Ise lauldud hästi lauldud: folk ehk holalaul tänapäeva Eestis. *Mana* 53, lk 32–35.

Särg, Taive 2002. Rahvamuusika mõiste kujunemisest “rahva”teaduste ja musikoloogia vahel. Ojamaa, Triinu & Rützel, Ingrid (koost & toim). *Pärimusmuusika muutuvast ühiskonnas* 1. Tõid etnomusikoloogia alalt 1. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum, lk 9–44.

Särg, Taive 2004. Mis on eesti rahvamuusika? Ross, Jaan (koost, toim) & Maimets, Kaire (toim). *Mõeldes muusikast: sissevaateid muusikateadusesse*. Tallinn: Varrak, lk 125–162.

Särg, Taive 2005. Rahvamuusika mõiste ja kontseptsiooni kujunemisest Eestis. Ojamaa, Triinu (koost) & Särg, Taive & Labi, Kanni (toim). *Pärimusmuusikast populaarmuusikani*. Tõid etnomusikoloogia alalt 3. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum, lk 13–48.

Särg; Taive 2010. Ehedus mitut moodi: rahvamuusika ahtusest pärimusmuusika avarustesse. *Keel ja Kirjandus* 8–9, lk 639–654.

Särg, Taive 2011. Eesti regilauluviisid ja rahvamuusika 20. sajandi alguse haritlaste vaates. *Eesti Rahvaluule Arhiivi toimetised* 29. [Ilmumas.]

Šmidchens, Guntis 1996. *A Baltic Music: The Folklore Movement in Lithuania, Latvia, and Estonia 1968–1991*. Ann Arbor: Indiana University.

Zaslavskaja 1969–1978 = Заславская, Л. И.. Смотр художественной самодеятельности. *Большая советская энциклопедия*. <http://dic.academic.ru/dic.nsf/bse/133601/%D0%A1%D0%BC%D0%BE%D1%82%D1%80> – 1. detsember 2011).

Svjata Vatra 2010. *Zillja Zelenen'ke*. [Viljandi]: Svjata Vatra.

Tampere, Herbert 1975. *Eesti rahvapillid ja rahvatantsud*. Tallinn: Eesti Raamat.

Tedre, Ülo 1959. Rahvaluule mõiste, olemus, tähtsus. Viidalepp, Richard (toim). *Eesti rahvaluule ülevaade*. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus & Eesti NSV Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut, lk 7–18.

Tedre, Ülo 1965. Eesti rahva, tema keele, rahvaluule ja kirjanduse algupärast ning olemusest. Vinkel, Aarne (toim). *Eesti kirjanduse ajalugu* I. Esimestest algetest XIX sajandi 40-ndate aastateni. Tallinn: Eesti Raamat, lk 17–36.

Tedre, Ülo 1974. Rahvaluule ja rahvalaul. Tedre, Ülo (toim). *Eesti rahvalaulud. Antoloogia* IV. Tallinn: Eesti Raamat.

Tedre, Ülo & Tormis, Veljo (koost.) 1975. *Regilaulik*. Tallinn: Eesti Raamat.

TLU = Tallinna Ülikool. Üliõpilaskond (<http://www.esindus.ee/pdf.php?id=438> – 1. detsember 2011).

Tooma, Peeter 1985. Folk eesti moodi. “Keskkond ‘84” Hiiumaal. *Kultuur ja Elu* 1, lk 12–13.

Torop, Kristjan 1986. Tagasivaateid suvisele “Viru särule”. *Kultuur ja Elu* 11, lk 20–21.

Tõnurist, Igor 1974. Regivärss ja Brahms ühes pajas ehk rahvamuusikat maataidlejate ülevaatusel. *Kultuur ja Elu* 10, lk 18–23.

Tõnurist, Igor 1976. Laulis suukene, ilutses südamekene. *Kultuur ja Elu*, lk 17.

Vrait, Silvi 1986. *Silvi Vrait = Поэт Сильви Вraith*. [Tallinn]: Таллинская студия грамзаписи.

Summary

Development of the term and conception of the traditional music in Estonia

Taive Särg, Ants Johanson

Key words: Estonia, music folklore, traditional music, folk music, Viljandi Folk Music Festival

In the 1990's a new term *pärimusmuusika* (~'traditional music', literally 'inheritance music') has emerged in Estonia. The term was invented to stand for English *traditional music*, but its content is also close to *world music*, *ethnic music*, *roots music* and of course, to an older term *rahvamuusika* ('folk music'). In the present study the development of the term *pärimusmuusika* will be analysed on the basis of scholarly writings, journal articles and memories of the authors. The theoretical basis for this analysis constitutes an idea that a term reflects a conception, so the changing terms indicate changes in music and its conceptualising.

The older term *rahvamuusika* 'folk music' emerged in the early 1900's and stood for rural music texts developed in oral tradition. In the 1960–70's under the influence of Anglo-American *folk music* revival started a "new folk music" style (called *folkmuusika*) in Estonia, it meant mainly songs with profound lyrics accompanied on acoustical instruments, firstly guitar. As there was lack of Estonian term for that music style, and also for English *traditional*, an Estonian composer and musicologist Valter Ojakäär offered the term *pärimuslaul, -viis* (~'traditional song, melody') in 1986.

The term *pärimusmuusika* put into circulation firstly as the title of the Viljandi Folk Music Festival in 1994 *Viljandi Pärimusmuusika Festival* and spread with the growing popularity of the Festival. The term *pärimusmuusika* stands for both old rural music styles and their adaptations (folk-rock, art choir music, etc.) in Estonia, to emphasise the continuity of local ethnic music tradition. Those ethnic styles are not referred to as 'popular music' (*populaarmuusika*), because this term refers to the Western influences; nor as 'folk music (adaptations)' in order to distinguish them from old-fashioned styles of secondary folklore, including clichés of staged folklore performances, folklore as low vulgar pastime, ideological adaptations made according to Soviet ideology, etc. So the conception of 'inheritance music' reflects a little bit opposite

Taive Särg, Ants Johanson

tendency freshly to revive the old Estonian ethnic music tradition and to mix it with contemporary music styles. Instead of 'external authenticity', i.e. punctual imitation of old sound recordings (or transcriptions), musicians try to catch 'internal authenticity', i.e. intuitive (re)creation of ethnic music.